

אדם בונה למידה
הפדגוגית המזכירות
א' מורשת אגף

ישראל מדינת
החינוך משרד
הפיקוח על הוראת מחשבת

מקורות נבחרים במחשבת ישראל חמ"ד חטיבה עליונה לשנת תשפ"ז לתכנית הבגרות הגמישה ולתכנית הרגילה

שימו לב: בנוסף למקורות המוצגים בטבלה זו, ישנו בכל פרק מקור נוסף מתוך חוברת
"הוגי יהדות המזרח". [קישור לחוברת](#).

נושאי הלימוד	תתי נושאים מתכנית הלימודים	הצעה לרעיונות גדולים או שאלות גדולות	רשימת המקורות שלא ילמדו במסגרת המיקוד
פרק ראשון אדם מחפש את עצמו מבוא: חיים ללא מטרה	יוני נתניהו, מכתבי יוני הרב אלימלך בר שאול, מצווה ולב ויקטור פרנקל, האדם מחפש משמעות ר' הלל צייטלין, על גבול שני עולמות מהר"ל, תפארת ישראל הרש"ר הירש, פירוש לספר בראשית	- האם משמעות הקיום שונה עקרונית על פי היהדות בין יהודי לגוי? - מהם המאפיינים של האדם הגורמים ומאפשרים לו לחפש משמעות?	מבוא - חיים ללא מטרה: יוני נתניהו
מהי משמעות החיים?	רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה רמח"ל, מסילת ישרים א, יט הרב דסלר, מכתב מאלוהו הראי"ה קוק, מוסר אביך הרב יהודה ליאון אשכנזי (הוגי המזרח), שבת לה מקורות להרחבה: אסתר קל, הרב רלב"ג	- מהי משמעות הקיום? - מהי דמותו של האדם האידיאלי לפי כל אחד מההוגים? - מה מגדיר את צלם אלוהים שבאדם על פי ההוגים השונים וכיצד הוא קשור למשמעות שכל אחד מעניק לחיי האדם? - לאיזה גישות מרכזיות ניתן לחלק את דבריהם של ההוגים העוסקים במשמעות החיים? - מהם הערכים העומדים מאחורי מציאת משמעות החיים אצל ההוגים השונים? - מהו מקומן של המחשבה והרוח לעומת המעשים אצל כל אחד מההוגים הדן במשמעות החיים? - האם וכיצד ספרי יעץ בני זמננו המנסים לסייע לאדם למצא משמעות בחייו, יונקים מהרעיונות של ההוגים השונים המופיעים בפרק?	תוספת מקורות עמ' 28-29

אדם בונה למידה
הפדגוגית המזכירות
א' מורשת אגף

ישראל מדינת
החינוך משרד
הפיקוח על הוראת מחשבת

1. מבוא - עמ' 32. 2. חשיבות לימוד האמונה עמ' 33. 3. רב סעדיה גאון (רס"ג) עמ' 36-38.	- האם מותר לחקור את האמונה? - מהם הסיכויים והסיכונים בחקר האמונה? - מה היחס בין לימודי אמונה לבין לימודי הלכה? - מהם הדגשים לגבי אופייה של ההעמקה בלימודי אמונה אצל כל אחד מההוגים? (מחקר פילוסופי/עבודת המידות/ חובות הלכות וכו') - האם ובמה השתנה מקומו של לימוד האמונה במשך הדורות?	מבוא ריה"ל, כוזרי ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן רס"ג, אמונות ודעות רמח"ל, מסילת ישרים רבנו בחיי, חובת הלבבות הראי"ה קוק, מאמר הדור	פרק שני אני מאמין חשיבות לימוד האמונה
4. ר' יוסף אלבו ספר העיקרים, עמ' 49. 5. רש"ז מלאדי ספר התניא עמ' 50.	- כיצד אנו מגדירים את האמונה? - האם היהודי נבחן רק לפי קיום המצוות המעשיות או גם על אמונותיו? - מדוע ולפי מה נוסחו עיקרי האמונה אצל ההוגים השונים? - מהו היחס בין האמונה לבין ההבנה השכלית? (האמונה נוגדת את השכל? נובעת מן השכל? משלימה אותו כתחום נוסף?) - האם אמונה פירושה להאמין שבסוף הכל יהיה בסדר?	בראשית טו ר' יוסף אלבו, ספר העיקרים ר' שניאור זלמן מלאדי, תניא האדמו"ר ר' שלום בער שניאורסון, ספר המאמרים רמב"ם, יג עיקרים החזון אי"ש, אמונה וביטחון	מהי אמונה?
	- באילו דרכים מגיעים לאמונה? - האם האמונה היא מולדת או נרכשת?	תלמוד בבלי, מדרש העובר במעי אמו מדרש הגדול, חיפוש אברהם אבינו הרב דסלר, מכתב מאלוהו	כיצד מגיעים לאמונה?
	האם האמונה בדרך התורה והמצוות אינה מכתובה את ביטול העצמי?	הראי"ה קוק, אורות הקודש, אורות התורה	אמונה ומימוש עצמי
הרב סולוביצ'יק, קול דודי דופק, עמ' 67-68.	- מהו היחס בין הפרט לכלל? - מהן הדרכים לשמור על הייחודיות של האני בתוך עולם התורה והמצוות והנאמנות לכלל?	הרב שמעון שקופ, שערי יושר ריה"ל, כוזרי הרב סולוביצ'יק, קול דודי דופק	הפרט והכלל בעולם האמונה

אדם בונה למידה
הפדגוגית המזכירות
א' מורשת אגף

ישראל מדינת
החינוך משרד
הפיקוח על הוראת מחשבת

עם ישראל- מאמינים בני מאמינים חווית ההתגלות בסיני כשורש אמונה	ריה"ל, כוזרי רמב"ם, איגרת תימן הראי"ה קוק, למהלך האידאות ואיגרת תקנ"ה	- מהם הטיעונים המרכזיים שמובילים אדם לאמונה? - במה ייחודית הדרך האמונית של היהדות משאר הדתות? - במה שונה יהודי מגוי והאם אכפת לנו מגויים? (כוזרי, הרב שמעון שקופ, ואפשר להכניס מהפרק הראשון את	יזהר סמילנסקי עמ' 84. 8. הראי"ה קוק, מאמרי הראי"ה, עמ' 85.
	הרב יוסף חיים מבגדאד (הבן איש חי), משלי הבן איש חי (הוגי המזרח) מקורות להרחבה: י' סמילנסקי, הרב קוק מאמרי הראי"ה	- המהר"ל ור' הלל צייטלין לגבי הדברים שלכאורה משותפים לנו עם הגוי - האם אנו מאמינים בה' בגלל פלאי הבריאה או בגלל התגלותו בהיסטוריה? - כיצד נאמין במעמד הר סיני כעמוד לאמונתנו למרות שלא נכחנו בו?	
פרק שלישי "להיות טוב יותר" אמונה ומידות מה ההבדל בין האדם לבין בעלי החיים?	אהרן קציר, בכור המהפכה המדעית רמב"ם, שמונה פרקים	- מה ההבדל בין האדם לבין בעלי החיים? - מה מגדיר את צלם אלוהים שבאדם? - האם בחלקים המשותפים לנו ולבעלי החיים, אנו אכן דומים? - האם וכיצד יש לאדם בחירה בהתנהלותו בעולם?	
האם המוסר טבוע באדם מראשית היוולדו	בראשית ו הרב נתן צבי פינקל (הסבא מסלובודקה), אור הצפון הרב יוסף יוזל הורביץ (הסבא מנוברדוק), מדרגת האדם	- האם האדם טוב מטבעו או רע מטבעו? - האם יש לשבור את המידות כחלק מעבודת הנפש? (ש"יך לעוד מקורות בחלקים הבאים)	
דרכי התמודדות עם יצרים שליליים	הרב קלונימוס שפירא (האדמו"ר מפיאסצ'נה), חובת התלמידים הראי"ה קוק, מאמר הדור	- כיצד משפיעים עקרונות אמוניים על תפיסת החינוך? (מקורות נוספים בפרק זה ובפרקים אחרים) - האם האדם טוב או רע מיסודו וכיצד תפיסה זו משפיעה על דרך ההתמודדות עם יצרים שליליים? - האם האדם צריך לנהוג עם עצמו במדרגת ה"כובש" או ה"ישר"? - מבין הדרכים של שבירת היצר והעלאתו, מה עוזר יותר לאדם בהטבת דרכו?	

אדם בונה למידה
הפדגוגית המזכירות
א' מורשת אגף

ישראל מדינת
החינוך משרד
הפיקוח על הוראת מחשבת

	- האם ומהו הקשר בין האמונה ובין מידות האדם? - האם וכיצד אמונתו של האדם משפיעה על רמתו האישית ומידותיו הטובות? - מהו היחס בין המוסר הטבעי-אוניברסלי של האדם לבין התורה והמצוות? - האם עם ישראל פטור מהתמודדות עם המוסר הטבעי כי המוסר האלוקי של התורה מבטל אותה? - מה יש לעשות כשיש התנגשות בין המוסר הטבעי לבין המוסר של התורה?	הרב חרל"פ, מי מרום הראי"ה קוק, אורות הקודש הנצי"ב, העמק דבר	מהו הקשר בין עולם האמונה ובין מידות האדם?
	במה אמורה יראת השמים של האדם להשפיע על אישיותו, ומתי היא פסולה?		
1. מבוא - סכנות הגאווה ספר דברים, עמ' 104.	- מהי ההגדרה של גאווה וענווה? - האם משמעותה של הענווה היא ביטול עצמי, חוסר ביטחון ושפלות? - האם הגאווה היא מידה רעה שיש לעקור מכל וכל? - כיצד ניתן להגיע למדרגת הענווה?	דברים ח אורחות צדיקים	גאווה וענווה
2. מהר"ל גבורות ה' עמ' 116.	- האם זו מצווה להיות בשמחה? - כיצד מתגברים על העצבות? - האם וכיצד השמחה מקדמת את האדם מבחינה רוחנית? - כיצד אפשר להיות שמח למרות תחושת הכישלון של האדם?	"השמחה" סיפור השמחה בעולמו של המאמין מהר"ל גבורות ה' פרק ז הראי"ה קוק העונג והשמחה, אדר היקר הראי"ה קוק עין איה הרב אלימלך בר שאול, מן הבאר ר' נחמן מברסלב, שיחות הר"ן	שמחה
3. מה זאת אהבה - עמ' 121. 4. אריך פרום עמ' 123-124. מקורות להרחבה: הרב סולוביצ'יק עמ' 132. 5. אוריין	- מה זו אהבה ואילו סוגי אהבות יש? - כיצד ניתן להצליח לאהוב? - האם יש לנהוג במידות טובות בכלל ובמידת האהבה גם כלפי הגויים?	שיר השירים "מה זאת אהבה?" הרב דסלר, מכתב מאלוהו אריך פרום "אמנות האהבה" דברים ו	אהבת ישראל והעמים

אדם בונה למידה
הפדגוגית המזכירות
א' מורשת אגף

ישראל מדינת
החינוך משרד
הפיקוח על הוראת מחשבת

מאיר, עמ' 132 במעגלות החסידות 6. הרב עוזיאל עמ' 133 מקורות להרחבה.		רמב"ם הלכות יסודי התורה רמב"ם הלכות תשובה ר' יוסף אלבו ספר העיקרים הרב אלימלך בר שאול מצווה ולב רבי שניאור זלמן מלאדי, תניא מקורות להרחבה: הרב יוסף דב הלוי סלוביצ'יק על התשובה אוריין מאיר, במעגלות החסידות	
		הרב נ ציון מאיר חי עוזיאל, הגיוני עוזיאל הרב אליהו בן אמוזג, ישראל והאנושות (הוגי המזרח)	
	• מה היו התוצאות ההיסטוריות של הבחירה בעם ישראל לאורך השנים?	נתן אלתרמן, "מכל העמים"	פרק רביעי אמונה בשעת משבר מבוא
1. ספר ירמיה עמ' 138.	- האם מותר למאמין לשאול שאלות? - האם אמונה וביטחון בה' משמעם ביטול הרגשות הטבעיים של פחד, טרורניא כלפי שמיא וקושי להתמודד עם הרע שבעולם? - מה מצופה מהאדם המאמין לעשות כשהוא מתמודד עם מה שנראה לו כעוול? - האם שאילת שאלות על הקב"ה בשעת משבר היא חולשה או שהיא חלק מהאמונה? - מהן הדרכים של האדם המאמין להתמודד עם השואה?	בראשית יח ירמיהו יב איוב ב בראשית לב אברבנאל, פירוש אברבנאל לבראשית לב הרב אליעזר ברקוביץ, "מאמרים על יסודות היהדות"	האם מותר למאמין לשאול שאלות?

אדם בונה למידה
הפדגוגית המזכירות
א' מורשת אגף

ישראל מדינת
החינוך משרד
הפיקוח על הוראת מחשבת

	- מהן דרכי ההתמודדות של האדם המאמין עם משבר? - האם ולפי אילו תבחינים ניתן לחלק את הדרכים בהגות היהודית להתמודדות עם משבר לקבוצות מרכזיות? - מהם הערכים המרכזיים שעומדים אחרי התשובות השונים של ההוגים לשאלת ההתמודדות עם הסבל בעולם? - האם וכיצד ניתן ליישם את התשובות השונות שאינן מתמודדות עם שאלת הצדק האלוקי בשואה, בהתמודדותנו כמאמינים עם השואה? - מה המשמעות של תפיסת הקשיים כניסיון?	תלמוד בבלי, ר' עקיבא במיתתו מלבי"ם, פירוש המלבי"ם לספר דברים "ה' אלוקינו ה' אחד"	דרכי התמודדות של אדם מאמין עם משבר: א. הטוב והרע מאת ה' ותכליתם לטוב
		תלמוד בבלי, על אותו שניצל מטיעה בספינה	ב. ראיית המכלול ולא רק את העכשווית
		מדרש תנחומא, "ה' צדיק יבחן" הרב בן ציון מאיר עוזיאל, הגיוני עוזיאל (הוגי המזרח)	ג. הקב"ה מעמיד בניסיון רק אנשים בעלי כוחות נפש שיכולים לעמוד בניסיון
2. ריה"ל ספר הכוזרי מאמר שלישי הפיסקה "הייסורים ככפרת עוונות" (החלק הראשון נשאר), עמ' 148		ריה"ל, כוזרי	ד. הקב"ה מונע עוול בבריאה, אלא שהאדם בשכלו המצומצם, לא תמיד

			מסוגל להבין את דרכי ה'
		רמב"ם, מורה נבוכים	ה. רוב הרעות בעולם נגרמות על ידי בני האדם עצמם
		הרב יוסף דב סולוביצ'יק, "קול דודי דופק"	ו. האדם צריך לדעת כי לשכל יש משמעות וייעוד

אדם בונה למידה
הפדגוגית המזכירות
א' מורשת אגף

ישראל מדינת
החינוך משרד
הפיקוח על הוראת מחשבת

משבר הכפירה והחילון: מבוא	הרב שאול ישראלי, פרקים במחשבת ישראל רס"ג, אמונות ודעות	- האם הכפירה היא תופעה מודרנית? - מהם הגורמים לתופעת הכפירה באלוקים? - מהו מקומו של המוסר בהגדרת צלם אלוהים שבאדם ובחיייו? - מהן השלכותיה של הכפירה באלוקים? - האם ומדוע התפתחות המדע מובילה לכפירה? - האם משבר האמונה הוא חלק מהתפתחות האמונה, או שהוא משבר שבדיעבד?
על התשובה	הרב שלמה יוסף זיין "אור או אור" הרב יוסף דב סולוביצ'יק, על התשובה ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן	- מהם התהליכים הנפשיים – רוחניים שעובר אדם החוזר בתשובה? - האם כל אדם הוא בסופו של דבר חוזר בתשובה ומהם השלכותיה של תפיסה כזו? - מהו היחס הנכון של האדם לעברו הבעייתי? - באילו דרכים יכול זכרון העבר שלנו להשפיע על חיינו וכיצד כדאי לעצבו? - מהן היתרונות במחיקת העבר הבעייתי שלנו ומהם הסיכויים שטמונים בכך?
פרק שישי גאולה וימות המשיח מבוא	דברים ל יחזקאל לו תהלים קכו יחזקאל לו	מבוא עמ' 206.
מהות ימות המשיח	רמב"ם, פירוש המשנה הקדמה לפרק חלק רמב"ן, פירוש לספר דברים מהר"ל, נצח ישראל	מה בין ימות המשיח לימים רגילים ומהן הנחותיה ומקורותיה של כל אחת מהגישות?
מדוע עלינו לצפות לגאולה	הרב חרל"פ, ממעיני הישועה	היכן נוכח המשיח בחיינו ומהי המשמעות של הצפייה לגאולה?
ולימות המשיח?	ריה"ל, כוזרי הרב שלום נח ברזובסקי (האדמו"ר מסלונים), ההרואה עליך	- מדוע מי שמצפה לישועה ניצול מחבלי משיח? - מה חסר לנו היום שבגללו כדאי לצפות לגאולה? - מדוע הציפייה לגאולה נחשבת לאחד מיג עיקרים אצל הרמב"ם?

אדם בונה למידה
הפדגוגית המזכירות
א' מורשת אגף

ישראל מדינת
החינוך משרד
הפיקוח על הוראת מחשבת

סימני הגאולה ומאפייניה	ויקרא כו יחזקאל לו תלמוד בבלי סנהדרין צח האדמו"ר הרב שלום בער מלויבאוויטש, קונטרס ומעין מבית ה הרב צבי הירש קלישר, דרישת ציון	- האם ישנם סימנים לבוא הגאולה ומהם? - האם הגאולה מתרחשת באופן טבעי או ניסי? - האם גאולה טבעית היא מלכתחילה או בדיעבד? - מהי המחלוקת סביב השאלה אם סימני הגאולה מתקיימים בימנו?	1. מבוא עמ' 194. 2. סימני הגאולה ומאפייניה עמ' 205.
גאולה ותשובה	הרב ישראל מאיר הכהן (החפץ חיים), ציפית לישועה הרב משה כלפון, גאולת משה (הוגי המזרח)	- מהו הקשר המהותי בין הגאולה לבין הכפירה והתשובה? - האם הגאולה תלויה בתשובה? - מה ההבדל בין גאולה "בעיתה" לגאולה "אחישנה"?	
האם מדינת ישראל היא ראשית צמיחת גאולתנו?	שלושת השבועות הרב יואל טייטלבוים (האדמו"ר מסאטמר), ויואל משה הרב אלעזר מנחם שך, מכתבים ומאמרים הרב מנחם מנדל שניאורסון מלויבאוויטש, הרבי מלובאביץ', שיחות האדמו"ר מנחם מנדל שניאורסון מלובאביץ' הראי"ה קוק, חזון הגאולה, אורות הקודש הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, הגיוני עוזיאל (הוגי המזרח) הרב צבי יהודה הכהן קוק, לנתיבות ישראל הרב יוסף דב סולוביצ'יק, קול דודי דופק	- מהן שלושת השבועות והאם הן תקפות היום? - מהן הפרשנויות ההגותיות השונות שניתנו לתת לכך שמדינת ישראל קמה בזכותם של אנשים שפרקו עול מלכות שמים? - כיצד ניתן לחלק את ההוגים השונים לפי יחסם למדינת ישראל? (מן הסטרא אחרא, אין לה כל משמעות דתית, יש בה הצלה אך לא גאולה, ישועה) - האם הלאומיות היהודית היא חלק מהחלוקה המוכרת לעמים או שיש לה מאפיינים ייחודיים? - האם ומהי המשמעות לכך שעם ישראל הוא העם היחיד הכורך את הזהות הלאומית והיהודית יחד?	3. האדמו"ר מלויבאוויטש עמ' 206.
פרק חמישי אמונה, תרבות ויצירה חשיבות העיסוק	שמות לא הראי"ה קוק, אורות הקודש א, חדריו, איגרות הראי"ה קנח	מהו הערך של היצירה והאמנות בחיי האדם המאמין? האם האמנות היא "צורך שלא יגונה" או חלק מעבודת ה'?	
באמנות וביצירה	מדוע האמנות לא נתפסה בתודעה היהודית המסורתית כלגיטימית?		

אדם בונה למידה
הפדגוגית המזכירות
א' מורשת אגף

ישראל מדינת
החינוך משרד
הפיקוח על הוראת מחשבת

	מהם מוקדי החינוך שבין האמונה לאמונות וכיצד ניתן להתמודד איתם? כיצד קשורה התחייה הלאומית וגאולת עם ישראל ליחס לעולם האמונות? האם וכיצד הקונפליקט בין האמונות לתורה, והניסיונות להתמודדות איתו, מייצגים קונפליקטים נוספים, כמו בין התורה למדע, לפוליטיקה וכו'?	הראי"ה קוק, הקדמה לשיר השירים הרב יחיאל יעקב וינברג, שרידי אש	האמונות ככלי ביטוי לעבודת ה'
	מהו העולם הבא ומהם מאפייניו? מדוע התורה לא מתארת את ייעדי הגאולה הניסיוניים של העולם הבא? כיצד משפיעה תודעת המוות על חיינו? מדוע יש מוות בעולם, והאם זה ישתנה? האם תורת הגמול של היהדות עוסקת בשכר בעולם הזה או בעולם הבא ומדוע? מהו ההבדל בין תפיסת העולם הבא של היהדות והאיסלאם? האם המטרה של היהדות היא גאולה בתוך העולם הזה או ביטולו?	ריה"ל, הכוזרי רמח"ל, דרך ה' רמב"ם, הלכות תשובה	פרק שביעי החיים והמוות עולם הבא
		הראי"ה קוק, אורות הקודש	השחרור מיראת המוות ומשמעות החיים